IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

DAVLAT YER KADASTRI TURLARINING ISHLASH TARTIBLARI

Mengliyeva Mahfuza Norali qizi
Qarshi davlat texnika instituti stajyor-o'qituvchisi

Annatatsiya: Ushbu maqolada Yer kadastrining turlari, asosiy yer kadastri, joriy yer kadastri, yer fondi ma'lumotlaridan foydalanish yo`lga qo`yilgan.
Kalit so`zlar: Rasmlar, Davlat yer kadastri, yer uchastkalarini ro'yxatga olish, tuproq bonitrovkasi,yer kadastr turlari.

Аннотация: В данной статье рассматриваются типы земельного кадастра, основной земельный кадастр, действующий земельный кадастр и использование данных земельного фонда.
Ключевые слова: Изображения, Государственный земельный кадастр, регистрация земли, земельная съемка, типы земельного кадастра.

Abstract: This article discusses the types of land cadastre, the main land cadastre, the current land cadastre, and the use of land fund data.
Keywords: Images, State land cadastre, land registration, land survey, types of land cadastre.

Kirish. Davlat yer kadastrini yuritish topografiya-geodeziya, kartografiya, tuproq, agrokimyo, geobotanika va boshqa yo'nalishlarda tekshirish va qidiruvlar olib borish, yerlami hisobga olish va ularga baho berish, yerdan foydalanuvchilar va ijarachilaming hamda mulkdorlaming yer uchastkalariga boigan huquqlarini ro'yxatga olish bilan ta'minlanadi.

Davlat yer kadastri quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- yer uchastkalariga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatiga olish;
- yer maydonlarini miqdor hamda sifat jihatdan hisob qilish;
- tuproq bonitirovkasi va yerlarni iqtisodiy baholash.

Yer uchastkalariga bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatiga olish - yer kadastrining birinchi tarkibiy qismi bo'lib, u yer maydonlarini huquqiy jihatdan xo'jalik holatini ta'minlaydigan tadbirlar tizimini o'z ichiga oladi. Bu tadbir yer - mulklarni, yerdan foydalanuvchilarning chegaralari bo'yicha yerlarni ma'lum subektlarga qonuniy biriktirib qo'yish, foydalanish huquqlarini beruvchi davlat hujjatlarini topshirish, sub'yektlarni tuman (shahar) Davlat yer kadastri kitobiga qayd qilishni o'z ichiga oladi.

Yerlarni sifat jihatidan hisob qilishning vazifasi - tuproq qatlami hamda yerdan foydalanuvchilar nuqtai nazaridan yer turlarini tabiiy, meliorativ va xo'jalik holatiga har tomonlama tavsif berishdan iboratdir.

Tuproq bonitirovkasining asosiy maqsadi yerlarni tabiiy, barqaror xususiyatlari hamda xo'jalik sharoitida va foydalanish jarayonida olgan sifatlari bo'yicha baholashdan iborat. Tuproq bonitirovkasini natijalari yer maydonlarini iqtisodiy jihatdan baholashda holisona asos bo'lib xizmat qiladi.

O'tkazilish mazmuni va tartibiga qarab davlat yer kadastri asosan ikki turga bo'linadi:

asosiy (birlamchi) va *joriy (kundalik).*

Asosiy yer kadastrining vazifasi yer maydonlarining tabiiy, xo'jalik hamda huquqiy holatlari to'g'risida ma'lumotlami birlamchi sifatda olish va ularni yer kadastri hujjatlarida yoritishdan iborat.

Asosiy yer kadastri davriy ravishda yer maydonlarining qayta tasvirga olishdan, yerlarni holatini kuzatuvdan, yer baholash ishlarini bajargandan so'ng, yangi yerdan foydalanuvchilar

yoki yer mulkdorlari tashkil etilganda, shuningdek, qaytadan tasdiqlangan yer kadastri hujjatlarini navbatdagi to‘ldirish chog‘ida o‘tkaziladi.

Asosiy yer kadastrida yerdan foydalanuvchilarning umumiy maydonlari, yer turlarining tarkibi, yerlarning sifat holati, tuproqlarning bonitet ballari va yerlarning iqtisodiy baholari to‘g‘risidagi ma’lumotlarni o‘zida materiallar va hujjatlar to'planadi, bir tizimga keltiriladi va tahlil qilinadi. To‘plangan materiallar chuqur o‘rganiladi, ularning to‘liqligi aniqlanadi va ob’yektivligi tekshiriladi. Asosiy yer kadastri yer fondining holati to‘g‘risida aniq ma’lumotlar beradi. Yer maydonlari to‘g‘risida bunday aniq ma’lumotlarning mavjud bo‘lishi kelgusida undan oqilona va samarali foydalanish bo‘yicha tadbirlar ishlab chiqish imkonini beradi.

E’tirof etish joizki, yer kadastri ma’lumotlari, jumladan yer turlari va ularning tarkibi maydonlar bo'yicha doimo o'zgarib turadi. Ushbu yer kadastri ma’lumotlarini shu kunning talab darajasida bo'linishini ta’minlash uchun ushbu o'zgarishlarni o‘z vaqtida aniqlab borish hamda yer kadastr hujjatlarida yoritib borish kerak. Bu esa o‘z navbatida ***joriy*** yoki ***kundalik*** yer kadastrini yuritib borish zaruriyatini tug'diradi.

Ma’lumki, asosiy va joriy yer kadastri ularning mazmuni va mohiyatiga mos holda yer kadastri hujjatlarida yoritiladi.

O‘zlarining mohiyatiga qarab yer kadastri hujjatlari ***matn-yozuv*** va ***grafik-chizma*** turlariga bo‘linadi.

Matn - yozuv hujjatlari kitob, qaydnoma, tushuntirish xatlari ko‘rinishida bo‘lib, yer kadastri ma’lumotlari natural ko‘rsatkichlarda yoritiladi.

Grafik-chizma hujjatlari - bu yer kadastri ishlari o‘tkazilayotgan hududni ma’lum masshtablarda qog‘ozda aks ettirilishi asosida olinadigan turli plan-xaritalar, chizmalardir.

Matn va grafik - chizma hujjatlar o‘rtasida doimiy ravishda uzviy bog‘liqlik mavjud. Matn hujjatlar odatda grafik hujjatlardagi ma’lumotlar asosida to‘ldiriladi va aksincha.

Yer kadastri hujjatlari mazmuni va mohiyati bo'yicha ***asosiy, yordamchi, birlamchi*** hujjatlarga bo‘linadi.

Asosiy yer kadastri hujjatlari o‘z navbatida ***hisob- kitob*** va ***hisobot*** turlariga bo‘linadi.

Yerdan foydalanuvchilarning asosiy kadastr hujjatlari - bu barcha yerlardan foydalanishni hisobga olib boradigan hamda ularda yuz beradigan o‘zgarishlami davriy ravishda tizimli tarzda yoritadigan hujjatlardir. Bunga asosan yerlardan foydalanish huquqlarini beruvchi davlat dalolatnomalari, yerga mulk huquqini tasdiqlovchi guvohnoma, korxona, muassasa va tashkilotlarning yer kadastri kitobi va yerdan foydalanuvchilarning turli mazmundagi plan-xaritalari kiradi.

Respublikamiz yer fondi yer kadastri bilan uzviy bog‘liqdir. O‘zbekiston Respublikasida yer - davlat mulki, umummilliy boylikdir, undan oqilona foydalanish zarur. Yer davlat tomonidan muhofaza qilinadi. Davlat yerning asosiy egasi sifatida yer fondiga egalik qilish va undan to‘g‘ri foydalanishni ham tashkil etishi zarur. Shunday tashkiliy tadbirlardan biri davlat yer kadastri hisoblanadi. Demak, mamlakatning yagona yer fondi-yer kadastrining ob’yekti hisoblanadi.

Yer fondi undan foydalanishning asosiy maqsadiga qarab quyidagi toifalarga bo‘linadi: 1) ***Qishloq xo‘jaligi yerlari*** - qishloq xo'jaligi ehtiyojlari uchun yoki shu maqsadlarga mo‘ljallangan yerlar;

2) ***Aholi punktlarining yerlari*** (shaharlar, posyolkalar va qishloq aholi punktlari yerlari), shahar va poselka va qishloq aholi punktlari chegaralari doiralaridagi yerlar;

3) ***Sanoat, transport, aloqa, mudofaa maqsadlarida foydalanish uchun mo‘ljallangan yerlar;***

4) ***Tabiatni muhofaza qilish, sog‘lomlashtirish rekreatsiya maqsadlarida foydalanish uchun mo‘ljallangan yerlar***;

5) ***Tarixiy-madaniy maqsadlarda foydalanish uchun mo‘ljallangan yerlar;***

6) O‘rmon fondi yerlari;
7) Suv fondi yerlari;
8) Zahira yerlar.

Xulosa qilib shuni aytishim mumkin Davlat yerning yagona to‘laqonli egasi sifatida yer fondini boshqarishni amalga oshiradi. Bu esa o‘z navbatida yer kadastriga davlat ahamiyatini beradi. Uning ma’lumotlari, birinchi navbatda, yer uchastkalariga bo‘lgan huquqlarni ro‘yxat qilish, yer resurslarini davlat tomonidan boshqarishni yanada takomillashtirish maqsadlarida foydalanibgina qolmasdan, balki yerlarga davlat egaligi huquqini muhofaza qilish maqsadlarida, shuningdek, boshqa mulkdorlar va foydalanuvchilar huquqlarini ham muhofaza qilishda foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi. O‘zbekiston Respublikasining yangi qonunlari. 19-jild. T.: Adolat, 1998.
2. O‘zbekiston Respublikasining qonuni. «Davlat kadastrlari to‘g‘risida». T.r O'zbekiston, 2001. 3.Avezbayev S., Volkov S.N. «Yer tuzishni loyihalash». Darslik. T.: Yangi asr avlodi, 2004.
3. Avezbayev S., Volkov S.N. «Yer tuzish iqtisodi». Darslik. T.: Yangi asr avlodi, 2002.
4. Avezbayev S., Volkov S.N. «Yer tuzishning ilmiy asoslari». Darslik. T.: Yangi asr avlodi, 2002.
5. Bobojonov A.R.,Rahmonov K.R.,G‘ofirov A.J. Yer kadastri (darslik). T.,TIMI, 2008.
6. Degtyarev I.V. «Zemelnuy kadastr». M.:Kolos, 1979.